

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 41.884.067 в Одеському державному
університеті внутрішніх справ
м. Одеса вул. Успенська 1, 65014

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Чекмарьової Ірини Миколаївни
на дисертацію Матвієнко Олександра Вікторовича «Кримінологічна
характеристика та запобігання крадіжкам у курортному регіоні Півдня
України», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08
«Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми. Протягом останніх років в Україні спостерігається помітне загострення криміногенної обстановки, що викликає зрозуміле занепокоєння у керівництва держави, правоохоронних органів та у суспільства. За офіційною кримінально–правовою статистикою та оцінками фахівців одну з домінуючих, за поширеністю позицій серед інших кримінальних правопорушень займає корислива злочинність проти власності. Широка поширеність та суспільна небезпека таємних викрадень майна обумовлює актуальність їх вивчення у регіональному розрізі. Як загальновідомо, крадіжки виступають одними з домінуючих видів злочинності, яка багато в чому визначає кримінологічний облік великих міст. Кримінологічні реалії сьогодення та потреби практики ставлять перед вченими та працівниками правоохоронних органів завдання з розробки нових підходів щодо покращення роботи правоохоронних органів та удосконалення системи запобігання крадіжкам на рівні окремих міських територіальних систем. Вирішення вказаних завдань виявилось неможливим без використання диференційованого підходу у застосуванні заходів запобігання злочинності та виявлення місцевих факторів, які генерують крадіжки у курортному регіоні Півдня України.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. При рецензуванні дисертаційної роботи та наукових публікацій автора з'ясовано, що дослідження є структурованим, логічним, послідовним відповідає заявленій меті та поставленим завданням, відображеним у роботі.

Основні результати дослідження викладено у 8 наукових працях, з яких: 4 – у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України та 4 - всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є обґрунтованими і переконливими.

Автором використано значну кількість вітчизняних та зарубіжних

літературних джерел, законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів України (загалом 310 джерел).

Дослідження здійснено спираючись на достатньо вагому емпіричну базу, яку складають:

- дані кримінально-правової статистики Офісу Генерального прокурора про стан та структуру кримінальних правопорушень за 2017-2023 рр., аналітичні огляди Національної поліції України, Верховного Суду, дані судової статистики за 2017–2023 рр.;

- статистична звітність Державного комітету статистики України за 2017–2023 рр.;

- результати вивчення 180 вироків за вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних з крадіжками на території Одеської, Миколаївської та Херсонської областей у 2017-2023 рр.;

- 150 повідомлень на інформаційних Інтернет-порталах за 2019–2023 рр..

В роботі також використано власний досвід роботи слідчого у підрозділах Національної поліції України. Використання широкого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості сформульованих дисертантом висновків і рекомендацій.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. З урахуванням предмету дослідження, дисертація є одним із перших досліджень, в якому представлено ґрунтовну кримінологічну характеристику, систему детермінант та запропоновано заходи запобігання крадіжкам у курортному регіоні Півдня України. Проведене дослідження дозволило обґрунтувати нові положення, висновки і рекомендації, що мають як теоретичне, так й практичне значення, зокрема:

уперше:

- наведено переодізацію становлення та розвитку досліджень в курортному регіоні півдня України. Встановлено, що в історичній ретроспективі дослідження феномену крадіжок у середовищі курортного типу зароджувалося у межах вивчення географії, екології та топографії злочинності. Перший етап досліджень пов'язаний із роботами вчених початку XVIII–XIX століття (Г. Тард, А. Геррі, А. Кетле, Ч. Ломброзо). Другий етап характеризувався вивченням територіальних відмінностей злочинності та міської урбаністики у XX – початку XXI сторіччя (Г.Й.Шнайдер, С.М. Алфьоров, В.В.Голіна, В.П.Філонов, В.І.Шакун та ін). Третій – сучасний етап початок XXI сторіччя визначився формуванням регіональних особливостей злочинності у самостійний об'єкт наукових досліджень (А.М.Бабенко, В.С.Батиргарєєва, Б.М.Головкін, В.Я.Конопельський, Є.С.Назимко, О.І.Остроглядов, І.М.Чекмарьова, О.О.Шкута та ін.), де корислива злочинність та крадіжки у курортному регіоні Півдня України сформувалися у окремий напрям наукових досліджень.

- наведено кримінологічну характеристику крадіжок у курортному регіоні Півдня України. У курортному регіоні Півдня України з початком війни зафіксовано негативну криміногенну обстановку, яка обумовлюється стабільно

високою кількістю вчинених крадіжок, їх домінуванням у структурі корисливих посягань на власність у регіоні їх негативною динамікою, високою інтенсивністю, зростанням рівня латентності, яскраво вираженими територіальними особливостями та географією крадіжок; зростає їх зорганізованість, фіксується поява нових форм, видів та способів вчинення крадіжок; підвищеному впливі цих злочинів на криміногенну обстановку в курортному регіоні тощо; важливою ознакою досліджуваних злочинів є той факт, що вони у кілька разів збільшуються протягом курортного сезону, а розширюється коло осіб, які стають жертвами крадіжок: заможні особи, переселенці, місцеві жителі, відпочивальники, гості регіону, військовослужбовці та цивільні особи, які прибули в регіон для лікування, реабілітації чи відпочинку;

- доведено, що систему детермінант, що обумовлюють кількісно якісні показники крадіжок у курортному регіоні Півдня України. Війна розглядається в якості провідного детермінанта, що обумовлює негативні зміни стану крадіжок у курортному регіоні, що підсилює дію усіх інших: воєнно-політичних; географічних; рекреаційних; соціально-економічних, нормативно-правових, організаційно-управлінських, соціально-демографічних; морально-психологічних, культурно-виховних; освітніх; віктимологічних тощо.

- виявлено особливості кримінологічної характеристики осіб, які вчинили крадіжки у курортному регіоні Півдня України, як правило, це: особа чоловічої статі, віком від 18 до 39 років (75 %), громадянин України (у середньому 95 %), українець (86,5 %), міський житель (близько 80 % випадків), із повною загальною та базовою загальною середньою освітою (87 %), працездатний, але такий, що ніде не працює та не навчається (82 %), неодружений (74 %). Цей суб'єкт має досвід кримінальних посягань на різноманітні суспільні відносини (31 % раніше вчиняли кримінальні правопорушення, з яких 21,5 % осіб – мали не зняту і непогашену судимість), характеризуються активною поведінкою (особа свідомо вчинила крадіжку, усвідомлювала наслідки власних дій – 87,5%), в основному діє поодиноці (близько 97 % осіб), скоїла крадіжку у тверезому стані (близько 3-4 % осіб при вчиненні крадіжок перебували у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння). Характеризується низьким рівнем морального розвитку, правової свідомості, відповідальності та емпатії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що матеріали дослідження є конкретним внеском в доктрину кримінального права та кримінології. Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані у:

- у науково-дослідній роботі – як теоретична база для наукових досліджень у сфері запобігання крадіжкам у курортних регіонах Півдня України (акт впровадження від 15 квітня 2024 р.);

- у навчальному процесі – під час підготовки навчально-методичних видань та у проведенні навчальних занять із дисциплін «Кримінологія», «Кримінологія та профілактика правопорушень», «Кримінальне право України (акт впровадження від 15 квітня 2024 р.).

- у правотворчій діяльності – під час вдосконалення нормативно-правових актів із запобігання крадіжкам у курортних регіонах Півдня України.

- у правозастосовній сфері – в якості заходів з підвищення ефективності запобігання крадіжкам у курортних регіонах Півдня України.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження Матвієнко Олександра Вікторовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання крадіжкам у курортному регіоні Півдня України», має чітку структуру, визначену вимогами, що викладені в положеннях МОН та, зокрема, у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року, № 44.

Автор правильно визначає мету дослідження і відповідно до неї визначає завдання дослідження.

Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, списку опублікованих праць за темою дисертації, вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків (до кожного розділу та загальних висновків до всієї роботи), списку використаних джерел та додатків.

У *вступі* обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлено ступінь вивчення проблеми і зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів; подано інформацію про апробацію результатів дослідження, структуру та обсяг дисертації.

1) У *Розділі 1. «Кримінологічне пізнання крадіжок у курортному регіоні Півдня України»*, підрозділ 1.1. присвячено стану дослідження кримінологічної характеристики та запобігання крадіжкам у курортному регіоні Півдня України, однак у зв'язку з плином часу деякі із положень викладених ученими щодо розв'язання проблеми крадіжок у курортних регіонах Півдня України потребують перевірки та уточнення, а у підрозділі 1.2. автор пропонує визначення «курортному регіону Півдня України» та «крадіжці» як категоріям кримінологічного аналізу. У підрозділі 1.3. автор пропонує неухильно дотримуватися методологічних принципів, необхідних для отримання достовірних та об'єктивних наукових результатів на основі правильно підібраних філософських та загальнонаукових методів дослідження.

У *Розділі 2. «Кримінологічна характеристика крадіжок у курортному регіоні»* підрозділ 2.1. присвячено кількісним та якісним показникам крадіжки у курортному регіоні Півдня України. Автор доводить, що в умовах воєнного стану крадіжки у курортному регіоні, на відміну від мирного часу мають свої особливості, а саме: характеризуються специфічними територіальними особливостями, які виявляються у негативних тенденціях крадіжок у курортному регіоні; загостренням криміногенної обстановки, що викликані військовим станом; в нерівномірному розподілі крадіжок територією регіону; груповому їх характері; низьким рівнем розкриття; високому рівні латентності; появі нових форм та видів вчинення крадіжок; застосування технічних засобів

під час вчинення крадіжок; спрямованість на специфічних жертв злочинів: відпочивальників; жителів та гостей міста; на осіб, що перебувають на лікуванні чи реабілітації після поранень; на переселенців та біженців з окупованих міст. У підрозділі 2.2. при визначенні кримінологічної характеристики осіб, які вчиняють крадіжки, автор визначає типовий портрет особи, яка вчинила крадіжку у курортному регіоні України. А при визначенні жертв таємного викрадення чужого майна автор конкретизує, що це фізична або юридична особа, яка стала об'єктом крадіжки у місцевості, призначеній для відпочинку та рекреації. У підрозділі 2.3., досліджуючи детермінація крадіжок у курортному регіоні Півдня України, дисертантом визначено фактори, що зумовлюють особливий рівень, динаміку, структуру й географію поширеності крадіжок у курортному регіоні. У межах дослідження ключове місце відводилось характеристикам: політичних, воєнно-політичних, соціально-економічних, нормативно-правових, організаційно-управлінських, географічних, соціально-демографічних, морально-психологічних, культурно-виховних, освітніх та віктимологічних факторів.

У підрозділі 3.1. *Розділу 3. «Запобігання крадіжкам у курортному регіоні Півдня України»*, досліджуючи загальносоціальне та соціально-кримінологічне запобігання крадіжкам у курортному регіоні Півдня України визначає, що система запобігання поширенню крадіжкам в курортному регіоні може складатися з трьох взаємопов'язаних частин - загальносоціальних заходів, які без прямого спрямування створюють умови невідповідності вчинення правопорушення в цілому; спеціальних заходів, які полягають у діяльності відповідних органів державної влади (в першу чергу, мова йде про правоохоронні органи) з протидії кримінальним правопорушенням досліджуваного виду та індивідуальних заходів, які спрямовані на індивідуальну роботу з окремими особами чи групами осіб. У підрозділі 3.2. дисертант пропонує впровадження спеціальних віктимологічних заходів, спрямованих на попередження злочинності та захист потенційних жертв від крадіжок, може відчутно покращити кримінальну ситуацію у регіонах країни. Зокрема, створення інформаційних технологій, розвиток мережі партнерських відносин, створення місцевих платформ для обміну досвідом з питань «про найбільш типові форми, способи та місця вчинення крадіжок», «як не стати жертвою корисливих посягань», підвищення обізнаності громадськості та забезпечення підтримки жертв – це дієві, некаральні заходи, які можуть сприяти досягненню цілі відновлення безпеки та спокою на регіональному рівні

У підрозділі 3.3 досліджуючи напрями удосконалення запобігання крадіжкам у курортному регіоні Півдня України, а особливо в умовах воєнного тану, має здійснюватися з урахуванням об'єктивних реалій і можливостей у правозастосовній діяльності. Автор пропонує три вдалих напрями.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно в цілому оцінюючи зміст рукопису дисертації Матвієнко О.В., результати здійсненого ним дослідження, підкреслюючи їх наукову та практичну значимість, все ж необхідно звернути увагу на деякі дискусійні питання, нечіткість обґрунтування окремих положень, міркувань та висновків

автора, зокрема:

1) У підрозділі 2.1. автор досліджує кількісні та якісні показники крадіжок у курортному регіоні Півдня України та виявляє проблематику постійного зростання рівня крадіжок, привертаючи увагу, що злочинці вдосконалюють свої методи та практики при вчиненні таємних викрадень чужого майна. Однак, безпосередньо у тексті дисертації дуже стисло викладено обґрунтування цієї тези (зазначено лише зростання за роками). Отже вказані положення на наш погляд потребують додаткової аргументації.

2) Автор у своїй роботі зазначає, що крадіжки є одним із найбільш розповсюджених видів посягань на чуже майно, практично в усіх регіонах країни їх кількість становить понад п'ятдесят відсотків від усіх посягань на власність та особливо гострою це питання постає у курортних регіонах Півдня України через географічне розташування, архітектоніку, кліматичні умови, характер забудови інфраструктури, велику кількість оздоровчих і туристичних комплексів, закладів вищої освіти, транспортну логістику регіону, історичну, пристосовану до перебування в курортному регіоні великої кількості відпочивальників, туристів та гостей міста. Дисертант виділяє у рамках роботи три регіона, а саме Одеський, Миколаївський та Херсонський. Поряд із тим, в реаліях сьогодення визначає, що в умовах війни, курортний регіон став осередком концентрації великої кількості переселенців, біженців, а також поранених бійців, захисниць та захисників країни, які проходять лікування, відпочинок чи реабілітацію в оздоровчих комплексах. Дане висловлювання підтверджує, що таємні викрадення майна, не дивлячись, що відпочиваючих в зазначених регіонах набагато менше, продовжує мати високі показники. Але у тексті дисертації багато уваги приділено тільки Одеському регіоні, а Миколаївському та Херсонському дуже мало та стисло.

Зазначені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію рецензента, можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку праці здобувачки.

Відсутність порушень академічної доброчесності.

Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені у наукових статтях, підготовлених та опублікованих дисертантом, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Аналіз тексту дисертації Матвієнко Олександра Вікторовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання крадіжкам у курортному регіоні Півдня України», свідчить про відсутність порушень автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень і відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності; використано методики дослідження та джерела інформації. У роботі не виявлено ознак академічного плагіату чи фальсифікацій.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Тема дисертації є актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, характеризуються науковою новизною та мають наукове та практичне значення. Дисертація відповідає науковій спеціальності, за якою здійснене дослідження, написана грамотною юридичною мовою та оформлена відповідно до вимог, що пред'являються до такого виду наукових праць.

Дисертація Матвієнко Олександра Вікторовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання крадіжкам у курортному регіоні Півдня України», яка подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є:

1. Завершеним особистим рукописом, у якому вирішено наукове завдання, що складає зміст предмету дослідження.

2. Відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, а її автор – Матвієнко Олександр Вікторович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

професор кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування ОДУВС
кандидат юридичних наук, доцент

Ірина ЧЕКМАРЬОВА